

TEKNOLOJİ ALANINDA TÜRKİYE’NİN GÜVENLİK İHTİYAÇLARI NE ŞEKİLDE KARŞILANABİLİR: DEĞİŞEN DÜNYA DÜZENİ VE TÜRK SAVUNMA SANAYİ *

*Prof. Dr. Tolga Yarman
Işık Üniversitesi*

Mart 2003

*Yirminci yüzyılın ilk yarısını belirleyen, iki dünya savaşı yaşanmıştır.^{12,3} Dimağlarda, bu dönemin tortusu olarak hemen herkesin herkesle, üstelik tüm dünya ölçeğine tırmandırılabilirler *askeri çatışmalara* girişebileceği, çok acı biçimde ortaya çıkmıştır.*

*Dehşetengiz iki dünya savaşını, yarım asra sığdıran *insanoğlu*, Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu dünya dengesine yön veren fikirlere odaklanmış olacak, tarihte *benzersiz bir silahlanma yarışı* ve bunun uzantısındaki teknolojik yapılanmayla “*kendine özgü bir düzen*” ortaya çıkartmıştır. Bu düzenin arkasında, *nükleer silahlara* dayalı bir “*çılgınlık dengesi*”, MAD (*Mutual Assured Destruction*) durmaktadır.*

*Soğuk Savaş yıllarında başta ABD, Sovyetler Birliği ve Avrupa’nın büyükleri, Ulusal Savunma Bütçeleri’ni, Doğu-Batı gerilimine dayalı mevcut ve muhtemel bir “*tehdit değerlemesi*” üstüne oturtmuşlardı. Böyle bir ortamda, *ulusal bütçelerin* önemli bir ölçüde *savunma alımlarına* ayrılması, çok doğaldı. Buna bağlı olarak gelişmiş ülkelerin, “*ulusal savunma tedarik bütçelerinin, yarısını bulan çarpıcı bir kesri*”, araştırma ve geliştirmeye ayrılmıştı. Sonuçta, silahlanma yarışındaki ülkelerin “*savunma sanayiileri*”, giderek gelişti.*

*Söz konusu ülkelerde silahlanmada, “*kuvvetlerin sayısal üstünlüğünden*” ziyade, endüstriyel zeminin sağladığı “*teknolojik üstünlük*”, ön plana çıktı. Uzun vadede, *savunma sanayiini*, kökteki *sivil sanayii* ile bağdaştırmayı başaran *Batı İttifakı*, böylesi bir gelişmeyi sağlayamayan *Doğu İttifakı* önünde, büyük bir ekonomik üstünlük yakaladı.*

*Soğuk Savaş sonunda, Sovyetler’in çöküşü ile birlikte, *tablo* tamamiyle değişti. Sovyet tehdidi ortadan kalkınca, *Batılı Hükümetler*, savunma siyasetlerini, buna bağlı olarak ise savunma ihtiyaçlarını, gözden geçirerek azalttılar. Önce, *askeri özelliklerde olmakla birlikte, son toplamda ticari teknolojiler*, daha sonraları *düal (üretide çift seçenekli) teknolojiler* gündeme geldi. Giderek, “*globalleşen dünyada*” askeri açılımlara yer kalmayabileceği dahi düşünüldü.*

*Bu dönemde; NATO, AB ve BAB, “*güvenlik konseptlerini*” kökten ele alarak, özellikle “*Avrupa’nın yeni siyasi gerçekleri*” karşısında, “*yeni kuvvet yapılanmalarına*” yöneldiler. O arada “*geleneksel askeri senaryolara*”; “*barış gücü*”, “*uluslararası polis gücü*”, “*arama-kurtarma timleri*” gibi, “*insani açılımlar*” eklendi.*

* Bu yazıdaki görüşlerin birçoğunu, Değerli Kardeşim, TOBB Savunma Sanayii Sektör Kurulu Başkanı olan Dr. Faruk Ağa Yarman’la birlikte olarak geliştirdiğimizi kaydetmekten, kıvaç duyuyorum. Bu yazıda özellikle “Faruk Yarman” adının yer alması, bilhassa metnin hazırlanmasındaki külfetin önemli bir bölümünü onun üstlenmiş olması dolayısıyla, çok hakça olurdu. Ne var ki, şimdi savunma sanayii alanında işlev üstlenmiş güzide bir kuruluşunun başında bulunuyor olması, burada dikkate gelen tüm görüşlerin altında onun da imzasının bulunmasını, zorlaştırıyor.

Temelde ise, Helsinki Zirvesi'nde 60,000 kişilik bir "Avrupa Ordusu" kurulması kararı alındı.⁴

Yaklaşık on yıldır süregelen "Soğuk Savaş Sonrası Dönem" in, en belirgin özelliği, eski Batı Bloğu'nda, "Atlantik kıyıları arasındaki endüstriyel ve ekonomik ayrışmaya" karşın, "gerek ABD'de gerek Avrupa'da, Savunma Bütçeleri'nin küçülmesidir".

Ne ki bu özellik, bugünlerde, ABD'nin iyiden iyiye su üzüne çıkan "emperyalist açılımlarıyla" alt üst olacağına benzemektedir. Afganistan Harekâtı'ndan sonara, şimdi de Irak odağı dolayında, bu sefer bölgemizde olup bitmekte olanları, en önce bu çerçevede değerlendirmek yerinde olur.

Aynı çerçevede, AB ülkelerinin de ellerinde fırsat olsa, ABD'nin yapmakta olduğunu yapmak isteyeceklerini... Esasen bu açıdan İngiltere'nin ABD'nin peşinden ve onunla birlikte olarak zaten böyle bir çizgiyi izlemekte olduğunu... Ama, başta Fransa ve Almanya, diğer AB ülkelerinin de, karşılıklarına çıkan kamuoyu baskısı saklı olarak, ne pahasına olursa olsun böylesi gelişmelere gayet sıcak baktıkları, ya da "kendi başlarına olsalar, muhakkak sıcak bakacakları"... Esasen İspanya ve İtalya'dan başlayarak birçok Kıta Avrupası ülkesinin, söz konusu açılımında ABD'ye destek vermekte olduğunu... Ama eğer özellikle Fransa ve Almanya, ABD'nin yapmakta olduğunu, bu aşamada yapmaktan geri durmakta ise, isteklerini ABD'ye rağmen, hele onunla menfaat çekişmesi içinde gerçekleştirmeye güçlerinin yetmeyeceğini öngördükleri için, yapmaktan geri durdukları... Bu sebeple de ABD'yi emelinden caydırmak istediklerini, değerlendirmek yerinde olur.

Güncelde İyice Belirginleşen Yaşamsal Teoremler

Söz konusu açıdan şu temel teoremleri,[†] berrak bir biçimde vaz etmemiz uygun olacaktır:

Teorem: *İttifaklar*, dolayısıyla da *müttefikler* vardır, ama bunlar *dostluklar* üzerine değil, çıkarlar üzerine kuruludur. "Müttefik olmak" ile "dost olmayı" ancak *hayalperestler* birbirine karıştırabilir.

Teorem: Bu çerçevede "doğal müttefik" olmaz, çünkü hiç bir çıkarı "ebedi" olarak tasnif etmek caiz değildir. Aynı doğrultuda "doğal dost" hiç olmaz.

Teorem: "Özgürlükler", "girişim özgürlüğü", "liberal ekonomi", "sosyal adalet", "hümanizma", "sömürü karşıtlığı", "yaradanın büyüklüğü", "hukukun üstünlüğü", gibi öğelerle dokunmuş, çeşitli kamplardaki egemenlerin söylemleri, bunların içerikleri ayrı ayrı ne kadar saygıdeğer olursa olsun, egemenlerin ağızlarından duyulduğunda katıyen ciddiye alınmamalıdır, çünkü bunlar *egemenlik yönünde varedilmiş paravan söylemlerdir*; esas olan egemenlerin, menfaatleri doğrultusunda, her istediklerini, her istedikleri şekilde yapmaktan geri durmayacak olmalarıdır.

[†] Burada "teorem" sözcüğünü, "matematiksel ispat" anlamında olmaktan ziyade, "hayatın içinden gelen ispat" anlamında kullandığımızı dikkat ediliyordur.

Bu teoremleri, *akademik bir zerafete* kolaydan sığmayacak olmakla birlikte, *çarpıcı* kalabilmek itibariyle, şu *can alıcı teoremde* özetlemek yerinde olacaktır.

Teorem: Dünya üzerinde hal-i hazır güç odaklarının ağızlarındaki, ister *liberal ekonomi söylemi*, ister *eskideki sosyalist söylem*, ister örneğin *kutsal inanca dayalı başka bir söylem*, hangisi olursa olsun, farketmez; bunlar genelde siyasi ve iktisadi çıkar gruplarının *paravanıdır, kamuflajdır*; esas olan *egemenliklerin tesisi, korunması ve genişletilmesi* yönünde, tıpkı tarihin ilk zamanlarındaki gibi, *örgütlü barbarlıktır*. Bunun kimi örnekleri, bugün Batı uygarlığının yeşerttiği *özel felaketlerdir*; ne ki bunlar, kendilerini var eden özellikle Batılı *felaket mimarlarının* yanında, *miniyatür felaket* olarak kalmaktadırlar.

Bu durumda şu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Teorem: *Dünya barışı*, bugünkünden çok daha sağlam temellere oturtuluncaya ve sahiden kurumsallaşuncaya kadar, *“ormanda”* ayakta, hatta hayatta kalabilmek üzere, herkes kendi başının çaresine bakmak zorundadır; demek ki, biz de başımızın çaresine bakmak zorundayızdır.

Söz konusu doğrultuda kendimize dönük ayrıca şu belirlemeyi de yapmak uygun olacaktır.

Teorem: Evvelce hangi iyimser öngörülerle kabul edilmiş olurlarsa olsunlar, *hibe, yardım, bağış* gibi edimiler; *onur kırıcı* oldukları bir yana; bilerek bilmeyerek, ayrıca *karşılığında kimi zaman istemeden üstlenmek durumunda olduğumuz yükümlülükler* saklı olarak, bilhassa bizi *atalete* sevkettikleri için, son toplamda, *“kandırmaca”* özelliğindedirler. Daha, yakın zamana kadar, saplarında *“Made in bir Yabancı Ülke”* yazıyor olarak kışlalarımızda kullanılmakta olan *çatal bıçaktan* başlayarak, *“dostlarımızın”* bize *“Yapmayın, hiç gereği yok, biz size veririz!”* dediği hemen her metaı bilhassa, *ulusal tezgâhlarımızda*, *“sanayii hiyerarşisinin”* sağlıklı yapılanmasına özen göstererek, *üretme yolunda*, adımlar geliştirmeliyizdir.

Bütün bunlar ne denli yaşamsal olursa olsun, *güvenliğimizi tehdit eden en önemli düşman*, kanımızca, bünyemizde *sosyal yaraların* oluşması ve bunların süregen bir özellik kazanmasıdır. Bu hususu da ayrı bir düstur olarak kaydetmek gayet yerinde olacaktır.

Teorem: Güvenliğimizin *baş bir düşmanı*, yahut *öyle ya da böyle tasnif edilegelinen düşmanlar* değil; asıl, bünyemizde *sosyal adaletsizliklerin* oluşması ve bunların süregen bir özellik kazanmasıdır.

Aynı olgu, pek tabii, ayrıca zikredilemeye değer bir çizgide olarak, dünya geneli için de geçerlidir.

Teorem: Neresi olursa olsun orada, nihayet dünya genelinde, güvenliğin *baş bir düşmanı*, *öyle ya da böyle tasnif edilegelinen düşmanlar* değil, asıl bünyede, *sosyal adaletsizliklerin* oluşması ve bunların süregen bir özellik kazanmasıdır.

Hemen burada, günümüzde, dünyanın pek çok bölgesinde geçerlilik kazanan başka temel bir teoremi kaydedelim.

Teorem: Dışarıdan *kundaklama* fiili istisna ediliyor olarak, nerede olursa olsun, *sosyal adaletsizlik* eken, giderek *terör* biçer. *Terör* eken, öyle ya da böyle, ama muhakkak *terör* biçer.

Soğuk Savaş Sonrası Döneme (SSSD) geri dönelim...

Soğuk Savaş Sonrası, Dünyamız'da Yaşanan Siyasal Ve Askeri Teknolojik Dönüşüm

Bu dönemin sık konuşulan kimi temel meseleleri şunlara dairdir:

- ◆ *Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Kimliği*
- ◆ *Askeri İsterlerin (Gerekirliklerin) Harmonizasyonu*
- ◆ *Avrupa Teçhizat Pazarı*
- ◆ *Pazara Giriş ve Karşılıklılık*
- ◆ *Arz Zinciri ve Güvenliği*
- ◆ *Uluslararası Karakterdeki Şirketler*

Ne var ki, *Soğuk Savaş Sonrası Dönem*, esas olarak her halde 11 Eylül 2001 sabahı bitmiştir. Kendi evinde ve kalbinden vurulan ABD'nin; "*gerekirse tek başına*", "*Uygarlığı, terörizme karşı korumaya*" soyunması; İngiltere'nin, AB'yi beklemeden ABD'yi takip etmesi; buna Çin'in "*gık*" diyememesi; hatta Putin'in destek vermesi; "*Tek Kutuplu Dünya Düzeni*"nin ilânından, hatta şimdilik olsun, *tescilinden* başka bir anlama gelmemektedir.

Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de, *sıcak çatışmalar* hiç olmamış değildir. *Irak Çıkartmaları, Bosna ve Kosova'da, keza Filistin'de yaşananlar*, bu olgunun belirgin örneklerini oluşturur.

Ancak 11 Eylül sonrası başlayan dönem, *Bush ABD'sinin* giderek sertleşerek, *Clinton ABD'sinin* siyasi ekseninden uzaklaşan bir *global siyasete* yakınsadığını gösteriyor.

Sonuçta; soğuk savaştan kalan "*teknoloji harikası silah envanteri*"; tarihin en primitif ordularına karşı; ABD'nin bir süredir benimsediği "*Hiç Kayıp Vermeksizin Harp Etme*" (*Zero Loss War*) doktrininin bir uygulaması olarak; gökten, aylarca Afgan topraklarına yağmıştır.

Bundan sonra Irak, Somali, Sudan, Yemen, kimbilir daha başka nerelere yağabilecek olarak!..

Öte yandan "*Hiç Kayıp Vermeksizin Harp Etme*" doktrininin bir başka boyutu da; Avrupa'dakiler gibi, insan hayatına değer veren gelişmiş ülkelerden sağlanacak *askerler* yerine; İttifak'ın fakir, yerel halktan, *asker topluyor* olmasıdır.

Sonuçta ABD; gelecek zaman zarfında, muhtemelen ikinci bir süper güç adayı olarak kendisiyle *rekabet potansiyeline* sahip *Birleşik Avrupa, Çin* veya *Rusya Federasyonu* bir anlamda bakadursunlar; Dünya Haritası'ndaki nüfuz alanlarında, ayrı ayrı konumlanırken; *yirmi birinci yüzyılın silahlanma yarışını* da başlatıyor olmaktadır. Bu yarışta soğuk savaş

teknolojilerine ilâveten, “gerilla harbine hazırlık”, bir de “uç teknolojilerde gelişmiş ülkelere karşı caydırıcı rekabe”t, benimsenmiş görünüyor.

Endüstriyel Yapılanma Dönüşümleri

11 Eylül sonrası, *dünya düzeninin siyasal izdüşümlerini*, şimdilik bir yana bırakalım ve *soğuk savaş sonrasından bugüne kadarki endüstriyel dönüşümü* ele alalım.

Clinton ABD’si, *Soğuk Savaş* sonrası resimde, *yaman bir denge* tutturmaya yöneldiydi.

Bu çerçevede ABD, tek süpergüç rahatlığı ile “Globalleşmeye” hız verirken, *Kıtasallaşan Avrupa* karşısında, dolaylı da olsa, ilginç bir *ulusallaşma karakteri* göstermiştir. Böylesi bir dürtüyle de, işte NAFTA⁵ gibi bir oluşuma kuvvet vermiştir.

Soğuk Savaş sonrası, yok olan Sovyet tehdidine dönük ilk bir önemli gelişme, 1980’li yılların ortasındaki 160 Milyar \$’lık *ABD savunma teçhizat pazarının*, 1990’lı yılların sonlarına doğru 70-80 Milyar \$’lara düşmesidir. Bu dönemde, yılda 40 Milyar \$ mertebesindeki, Savunma ARGE Bütçesi’nin, her şeye rağmen istikrarını, çarpıcı biçimde koruduğu görülüyor.

Daralan Pazar karşısında, *ABD Savunma ve Havacılık Pazarı*, hızla dönüşmeye başlamıştır. Dünyada lider konumundaki bir düzine ABD şirketi, yeniden yapılanarak, *Dört Dev Grup’ta* birleşmişlerdir.

Bunlar Lockheed Martin (25 Milyar \$), Boeing (52 Milyar \$), Raytheon (16 Milyar \$), Northrop-Gruman (7 Milyar \$), olmaktadır.

Söz konusu toparlanma sonucunda, nihayet 1996 yılında, sektördeki “pazar piyasa değerinin” “yıllık toplam satışa” oranı, on yıl önceki 1.2 değerini tutabilmiştir.

Soğuk savaş sonrası düşen satışlarla daralan pazarın mecbur kıldığı *şirket evlilikleri*, sektörde istihdam edilmekte olan 4 milyon çalışanın yarısını, işinden etmiştir. Ne ki aynı çerçevede 1992’de %2’lik bir zararı işaret eden bilânçolar, 1990’lı yılların sonunda yeniden % 6 - 7’lik bir kârlılık gösterir olabilmıştır.

Soğuk savaş sonrası, açıklamaya çalıştığımız bu büyük dönüşüm, aslında, iktidarının ilk yıllarında, Clinton’nun koyduğu hedeflere uygundur.

Bu çerçevede; ileri *teknolojiye dayalı, sivil endüstriye öncelik veren, global vizyonlu*, yeni bir örgütlenme biçimi ortaya çıkacaktır.

ABD, bu çizgiden olarak; “*bilişim sektörü*” gibi, “*uç ileri teknoloji alanlarında*”; o arada “*Dual*” (*üretimde çift seçenekli*) *teknolojilerde*; rekabet, maliyet ve etkinlikte öne çıkarak, bir patlama sergiler. Böylelikle yeni milenyuma kadar ABD, görülmedik bir *ekonomik performans* gösterir. Ancak, Clinton yönetiminin son yılları, bazı olumsuz işaretler de vermiyor değildir.

Avrupa'nın, Atlantik'in karşı yakasında gerçekleşen böylesi bir dönüşüme *tepkisi*, birkaç yıl içinde gelecektir. Gelmek zorundadır, çünkü ABD karşısında ayakta kalmanın gereğidir bu... Ne var ki, *Birleştirilmiş Avrupa Savunma Pazarı*; birleştirilebilse bile, ABD'nin Savunma Pazarı'ndan %40 daha küçüktür. Bu da, ürün toplam maliyetinde, askeri sistemlerin gerektirdiği "*arge*" faaliyetlerinin maliyet bileşenini, taşınamaz kılmaktadır.

Ama, bir zamanlar *Avrupa Ekonomik Topluluğu*, 1991'de *Maastricht Zirvesi'nde*,⁶ "*parasal birliğin*" temelini atarken; aslında "*siyasi*", oradan da "*güvenlik*" maksatlı bir birlikteliğe sürüklendiğine göre; Avrupa'da, "*ortak bir savunma argesi*" konusunda, gayretler elbette sarfedilecektir.

Nitekim ABD'nin *endüstriyel rekabet* alanında başarıyla meydana getirdiği hamle; Avrupa'da, savunma sanayiine (*oradan da topyekün sanayie*) açılan, bir *koruma kalkanına*, muhakkak yaratmak durumundadır. Öyle de olmuştur.

Bakın nasıl:

Soğuk Savaş sonunda, ilk on beşe giren Avrupalı şirketler, işte yani örneğin *İngiliz BAE* (6.4 Milyar \$), *Fransız Thomson* (4.6 Milyar \$) ve *Aeropatial/Dassault* (4.1 Milyar \$), yine *İngiliz GEC*, *Alman Daimler Benz*, bir süre kendi köşelerinde ABD'de yaşanan dönüşümü takip etmek zorunda kalırlar.

Ne var ki:

İngilizler; 1990'lı yılların sonunda; *Ferranti*, *Plessey*, *Dowty*, *GEC Marconi* ve *British Aerospace'i*; *BAE Systems* adı altında birleştirerek, Millenium başında 13 Milyar \$'lık bir "*Anglosakson Avrupa şirketi*" oluşturunca, bununla dünyada 4. sıraya yerleştiler.

European Aeronotic Defense Space Grubu (EADS) gecikmedi ve *Fransız Aerospacial*, *Alman Dasa* ve *İspanyol CASA* ile birlikte, *transnasyonal* bir yapıya yakınsadı; 2000'lerin başında 4.5 Milyar \$'lık cirosuyla (*dünyada*) 7. sıraya oturuverdi.

Adını ve anlayışını değiştiren *Thomson CSF* ise, yeni Avrupalı kimliği ile *Thales* adı altında, 4.2 \$'lık cirosu ile, (*dünyada*) 8. sıradaki yerini aldı.

Ortak bir açık tehdit ve dolayısıyla birleştirilmiş bir Avrupa savunma teçhizat *pazarı* (*kısaca EDEM*, ya da *European Defense Equipment Market*) yokluğunda, Avrupa'da, daha fazlası da, herhalde yapılamazdı. Yaşanan süreç sonunda, ulusal şirketler, Avrupa'ya açılarak büyüdü ve kıtasallaştı. Avrupa'nın farklı bayraklı şirketleri; Maastricht ruhuyla endüstriyel bir kompleks oluşturma yolunda gelişti. "*Uzman kobiler*", "*spin-off*" (*yan*) şirketler türedi. *Ortak Proje ve Programlar* yürütüldü. Avrupa uluslararası koordinasyon döneminden, kıtasal bir entegrasyona (*bütünselleşmeye*); multinasyonal (*çokuluslu*) nitelikteki şirketlerden de, transnasyonal (*çok kültürlü*) nitelikteki şirketlere yöneldi.

2000'ler başındaki tablo aşağıdaki gibidir:

	Savunma Bütçesi*	Teçhizat Pazarı*	
		Satınalma	ARGE
ABD	252	47	35
LOI			

Ülkeleri*	111	22	8.8
-----------	-----	----	-----

* 1997 sabit değeri ile, Milyar \$

* LOI (*Letter of Intent*) Ülkeleri: İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya, İsveç

Görüldüğü gibi, Milenyum'un başında *Avrupalı uluslar*, yaşadıkları kapsamlı dönüşümü, dünyadaki *ticari rekabet* koşullarında, ABD'nin yeniden yapılanmasına bir *iş dünyası refleksi* olarak, gerçekleştirmeyi başarmışlardır. Ancak *Avrupa savunma sanayiinin* önünde; gelecekteki "*hacmi*", "*şekli*" ve "*yapısının*" ne olacağının tartışılıp sonuçlandırılması, buna da bağlı olarak, uzun vadeli kararların üretilmesi gibi, bir *gündem* durmaktadır. Avrupa Savunma Sanayi ve teknoloji tabanının gelecekteki gücü ve anatomisi, bu kararlara bağlı olarak değişecektir. Gerçekte hem Avrupa hem de ABD, bu evrede, *demode olmaya* yüz tutmuş soğuk savaş teçhizat ve teknolojileri yerine, *yeni savaş makinalarını* var etmek üzere kolları sıvamış görünmektedirler.

Daha önemlisi ABD'nin *tek ulus - tek bayrak* altında başarıyla tamamladığı süreç; Avrupa'da; burada *Ortak Dış Siyaset* ve *Ortak Güvenlik Politikası*, daha yeni olarak oluşturulmaktayken, üstelik *Savunma Bütçeleri*'nde küçülme devam ederken, ayrıca askeri isterler (*gerekirlikler*) sıraya bile konulamamışken; mevcut dengelerden hareketle, nasıl kurulacaktır?

Bugün artık şu var ki, bir anlamda kılıçlar ciddi olara çekilmiştir; kriz alanlarında sıcak sürtüşme olasılıkları, çoktandır uç vermektedir. Eğer öyleyse, savaş makinaları yeni satış rekorları kırmak üzeredir.

Soğuk Savaş'ın son yıllarında; NATO'nun Avrupa direği olan IEPG (*Independent European Program Group*) girişiminden başlayarak; WEAG'a (*Western European Armaments Group*) dönüşen Avrupa serüveni; şimdi *Avrupa Konseyi*, *Avrupa Komisyonu*, *Avrupa Parlamentosu* ve nihayet *Avrupa Birliği* ve *Avrupa Ordusu* düzleminde, bir "*Savunma, Teknoloji ve Endüstri Tabanı*" yaratacaksa, bunun önünde, oldukça sancılı yıllar vardır, diye düşünülebilir.

Özetle:

Soğuk Savaş sonrası, Batı savunma pazarı haliyle küçüldü. Bunun üzerine ABD'de, savunma alanındaki büyük şirketler, 4 milyon çalışanın neredeyse yarısını işten çıkartmak pahasına, bir araya geldiler. Buradan *Dört Dev Grup* doğdu. Bunun üzerine ve nisbeten kısa bir süre sonra, eski kârlılık düzeylerini yeniden yakaldılar. Bu sıçrama, Avrupa'yı mıknatısladı. Burada, Avrupa'nın tarihsel iç çekişmeleri ve buna bağlı *ataletten* dolayı bir türlü bir araya gelmeyi başaramayan ulusal kuruluşlar, bu sefer toparlanıp, çar naçar önemli ölçüde bir "*sinerji*" yarattılar ve ABD ile olan rekabette gerilerde kalmaktan kurtulmaya yönelebildiler.

Şimdilerde ise ABD, savaş makinaları üretiminde iyiden iyiye istim basacak gidi durmakta olup, Avrupa da, silah üretimine istim vermekten geri kalamamaya soyunmak zorunda olacak gibi durmaktadır.

*

Türkiye'ye, bu denklemlerin ışığında eğilmek, tabii fevkalâde hayati bir önem taşıyor.

Dünya perspektifinden bakıldığında, ülkemizin *ulusal savunma sanayiine* sahip ülkeler arasına girme tutkusunda, kararlı durduğu ortadadır.

Soğuk savaş yıllarına hakim Sovyet tehdidi karşısında, NATO şemsiyesinin sağladığı *rehavet*, hatırlarımızdadır.

Ne var ki, Kıbrıs Krizleri bağlamında, önce *Johnson Mektubu*, 1973 Barış Harekâtı'ndan sonra ise *Ambargo*, Atatürk'ün (*İkinci Dünya Savaşı'nın işaretlerini almış olmalı ki*) 1 Kasım 1937'de, TBMM'nin açılışında telaffuz ettiği düsturu, tekrar gündemimize getirmiştir:

- Harp sanayi tesisatımızı, daha ziyade inkişaf ve tevsi için alınan tedbirlere devam edilmeli ve endüstrileşme mesaimizde de ordu ihtiyacı göz önünde tutulmalıdır.

“Benim karakterim bağımsızlıktır”, demenin, *sanayii ve savunma sanayiine izdüşümüdür*, bu...

Böylesi bir vizyon 1970'li yılların ikinci yarısında *Hava, Kara ve Deniz Kuvvetleri'ni Güçlendirme Vakıfları'na (TSKGV)*, 1980'li yılların ikinci yarısında ise birleştirilen bu vakıflara ilâveten, *Savunma Sanayi Destekleme Fonu'nun* kurulmasına, zemin hazırlamıştır, denilebilir.

Ülkemizde modern savunma sanayiinin geliştirilmesi ve TSK'nın modernizasyonunun sağlanması amacıyla çıkarılan 3238 sayılı yasanın, soğuk savaşın en çok para harcanan yıllarında ortaya çıkmış olması, ilginç bir rastlantıdır. Yasanın işlerlik kazanmasıyla Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlayan bir sürecin son halkası olarak, *MKEK (Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu)* ve *Aselsan* gibi birikimlere ilaveten; *FNSS*, *TAI* ve *TEI* gibi yabancı ortaklıkların kurulmasına zemin hazırlanmış; *o günler güçlü durumdaki müteahhitlik şirketleri başta olmak üzere*, ulusal özel sermaye de, resmin içine çekilmiştir.

Bu çerçevede, “*Askeri Otomotiv*”de *OTOKAR*, “*Gemi İnşa*”da *SEDEF*, “*Askeri Elektronik*”te *SAVRONİK*, bilişimde ise *HAVELSAN* kurulmuş bulunmaktadır.

Türk Savunma Sanayii Politikası ve Stratejisi

1990'lı yılların başında, soğuk savaş biterken, Türkiye oldukça karmaşık bir *Ulusal Savunma Sanayii Modeli* ile yol almaya çalışıyordu.

- Bir yandan, silah ve mühimmat alt sektöründe KIT statüsündeki *MKEK* ve *bu kuruma bağlı şirketler*...
- Diğer yandan askeri elektrik-elektronik alt sektöründe *TSKGV*'ye bağlı *Aselsan*, *Havelsan*, *Aspilsan*, *İşbir*...
- Aynı alt sektörde “*milli*” *Savronik*, *Hema Elektronik*...
- “*Yabancı Ortaklıklı*” *MİKES*, *NETAŞ*, *TELETAŞ*, *SİMKO*, *MARCONİ*...
- Askeri Otomotiv'te ve Zırhlı Araç'ta *FNSS*, *Otokar*, *Mercedes*, *BMC*...
- Uzay ve Havacılık'ta *TAI*, *TEI*, *TUSAS*...
- Roket'te, *MKEK* bünyesindeki *Elroksan*'a ilaveten *Roketsan*...

- Gemi İnşa'da *Sedef Gemi, PKI, Yonca...*
- Bütün bunlara ilaveten, neredeyse 30 bin kişiyi barındıran, TSK'nın *Üretim Birimleri, Ağır Bakım Fabrikaları, Askeri Tersaneler, Hava İkmal Merkezleri...*

Ortadaki *kaotik* yapıyı düzenlemek üzere, ilk olarak Milli Savunma Bakanlığı'nda, 8-9 Mayıs 1996 tarihlerinde, bir *Savunma Sanayii Koordinasyon Toplantısı* düzenlenmiştir. Buna bağlı olarak daha sonra yürütülen çalışmalar, Haziran 1998'de Bakanlar Kurulu'nca onaylanarak yürürlüğe giren "*Türk Savunma Sanayii Politikası ve Stratejisi Esasları Dokümanı*"na, zemin hazırlamıştır.

Bir *milat* niteliğindeki bu belge, ortaya somut hedefler koyarak tanımlar yapıyor, mevcut unsurları yerli yerine oturtuyor, teknolojileri "*Milli Olması Zorunlu*", "*Kritik*" (*uzun vadede yurt içinde geliştirilmesi amaçlanan*) ve "*Diğer*" olarak, üç kategoriye ayırıyordu.

Bu arada; "*Arge*", "*Ortak Girişimler*", "*Kalite*", "*Güvenlik*", "*Tedarik*", "*Rekabet*", "*İhracat*", "*Tanıtım*", "*Eğitim*" gibi, temel kavramlara ve kurumlara berraklık getiriyordu.

Ne yazık ki, *ara hedefler* ve *ayrıntılı bir uygulama planının* meydana getirilmemiş olması dolayısıyla, bu *dev adımın* arkasından beklenen, kanımızca, *tam* olmadı. *Savunma alımları* devam ederken, yaşanan ekonomik krizlerle, *hedefte bulanıklık* sürdü. *İstisnai uygulamalar*, sistematik bir biçimde, *korkarız*, devam etti. "*İç pazar stabilitesi*" kaybolurken, daralan dış pazarlardaki yabancı şirketlerin, üzerimizdeki *rekabet baskısı* haliyle arttı. Savunma Sektörümüz'de yer alan kurum ve kuruluşlar arasında *yıkıcı iç rekabet*, ne yazık ki çok ilerilere vardı... *Aciliyetinden alımlar*, ister istemez sürdü; mevcut *ihtiyaç belirleme* ile *tedarik süreç ve sisteminin aksaklıkları*, sistematik sorunlara dönüştü. Sonunda, pek çok şirket ya kapandı, ya da el değiştirdi...

Buna bağlı olarak, yapılamayan alımlar ve iptal edilen ihaleler bir yana, sonuçlanan ihalelerde idarenin, *kıstasları berrak biçimde algılanamayan öncelik ve tercihleri* karşısında, sektöre, maalesef *olumsuz bir intiba* hakim oldu. Bunun sonucu olarak ne yazık ki, çoğu milli yatırımcının, Savunma Sanayii'ne ilgisi azaldı... Özel sermayeli savunma şirketlerinin, hareket alanı daraldı... Mevcut yatırımların ardındaki, *yabancı sermaye* küstü veya kaygıya kapıldı... Savunma Sanayii ile, topyekûn ulusal sanayimizin hacimleri küçüldü, zedelendi... Kimi *vakıf - kamu şirketlerimiz* tek kaynak alımlarda bile, proje faaliyetlerinde zarar eder durumlara geldi...

Bu arada *Savunma Sanayii Politika ve Stratejisi*'nde tanımlanan "*Ana Yüklenici*" kapsamındaki şirketlerimizden protokollerle yapılan, aslında ulusal katma değeri düşük alımlar; izlenmesi, denetlenmesi zor, bir çeşit rekabetsiz, bazen de dolaylı bile olsa, düz dış alım niteliğinde olabildi.

Bu tür projelerde *ulusal yan (taşaron) sanayilere* bırakılan işlerde ise, hangi kıstasların kullanıldığı, çoğu kez müphem kaldı.

Bu resme, bir de yaşadığımız *ekonomik kriz* eklenince, tablo iyice ağırlaştı.

Son yıllarda, anatomisi değişegiden *iç savunma pazarında*, Batı'da yaşanan dönüşüm paralelinde, yeni bir yapılanma, buna da bağlı sağlıklı bir hareketlenme, meydana geliyor gibi görünmektedir.

Savunma Sanayimizin Dünyadaki Yeri

2000'de yayınlanan "*Defense News, Top100/2000*"de,⁷ *Dünya Pazarı*"ndaki, ilk yüz şirket içinde, üç Türk Şirketi vardı.

Resme şöyle bir bakıldığında savunma satışlarında cirosu 1 Milyar \$'ı geçen ilk otuz şirketin içinde 16 Amerikan, 10 Avrupa, 2 Japon, 1 Rus (*eksport*), 1 de İsrail şirketi var.

Toplam askeri satışlar, yılda 126 Milyar \$'a geliyor. Bu ise (*sivil dahil*), toplam ciroların %27'sini oluşturuyor.

Listedeki bizim üç şirketimiz, Aselsan (180 Milyon \$/yıl), Havelsan (42 Milyon \$/yıl) ve TAI (32 Milyon \$ /yıl); toplam demek ki, 254 Milyon \$ ciroları var. Üçünün toplamı ele alındığında, 75. sıraya denk geliyor.

Aslında Türkiye itibariyle, aynı listeye MKEK (206 Milyon \$/yıl), Roketsan (86 \$ Milyon /yıl), TEI (44 \$ Milyon /yıl), Otokar (46 \$ Milyon /yıl), FNSS (36 Milyon \$/yıl) de alınabilirdi. Nedense alınmamış...

Aynı yıl, toplam 10 Milyon \$ üzerinde satışı olan yurtiçi şirketlerimizin sayısı 12'dir. Bunlar toplam 720 Milyon \$ ciroyla, dünya listesine tek grup olarak girseydi 40. sıraya otururdu. Yani, ne mutlu ki ülkemizde gerçekten de *ulusal bir savunma sanayii* var.

Özetle, savunma sektöründe yer alan şirketlerimizin *boy* ve *bütünlük* sorunu var. Keza şirketlerimizin *askeri/toplam satış oranı* %85. Bu da biraz eski Sovyet modeli; sivil sektöre dönük yeterli açılımın sağlanamadığı tehlikesini işaret ediyor.

Önemli bir başka gösterge "*Satışlar*" ve "*İstihdam*" arasındaki uyumsuzluk. Şöyle ki, son yıllarda, ülkemizde çeşitli etmenlere bağlı olarak, neredeyse yarı yarıya düşen satışlar karşısında, savunma sektöründeki istihdam hacminde, bir revizyona gidilmemiş. Örneğin son yıllara baktığımızda, toplam 25,000 dolayında olan çalışanımıza ilişkin sayıdaki oynama, sadece %5'lerde kalmış. Bunun kabaca yarısı işçi, beşte biri teknisyen.

Demek ki, söz konusu istihdam kapasitesindeki oynama; pazarın *yarı yarıya* küçülmesine karşın, *yüzde birkaçtan* ibaret... Çok daha üst düzeylerde olmakla beraber, ABD'nin, Avrupa'nın gösterdiği refleksleri, belli ki "*kamu kurumlarımızdaki atalet*" dolayısıyla biz gösterememiştir.

Savunma sanayimizde, geriye kalan personelin yarısı mühendis, yarısı idareci... Bu da aslen üretici personel başına, idari destek personelinin bir hayli fazla olduğunu gösteriyor, dolayısıyla da bir *refrom ihtiyacını* işaret ediyor.

Böyle olmasına karşın, savunma işgücündeki *mühendis sayısının* nisbi düşüklüğü, “*arge bütçesinin*” “*askeri teçhizat alımlarına*” oranının (ki bu Batı’da %50 mertebesindedir), ülkemizde; dünyadaki yaygın değerlerin, neredeyse *onda biri* düzeyinde olduğunu gösteriyor.

İşçi ile tabii *imalat* yaparsınız; ama *arge* yapamazsınız. *Arge* yapmazsınız, “*teknoloji*” “*transfer edersiniz*”. Buna *para ödemek* demek; dışalım da yaparsınız, imalâtı burada da yaparsınız, *elin argesine para ödemek* demektir ki, transfer ettiğiniz teknoloji ayrıca, üç günde demode olurken, *el* biraz da sizin paranızla yeni teknoloji imal edip, onu ister istemez size hemencecik satmaya koşup, geliverir.

O halde, açık söyleyelim, ortaya şu teorem çıkmaktadır.

Teorem : *Argesiz, “milli”* hiç bir açılım geliştiremeyiz.

Ne ki halen tablolar; savunmamızda “*tipik kamu sektörü niteliğinde*”; “*giderleri çok yüksek*”, “*piyasa dalgalanmalarına karşı duyarsız*”, “*kişi başına düşük cirosu olan*”, “*argesiz bir imalat sektörünü*” işaret ediyor.

Ulusal Savunma Sektörümüzde Yeniden Yapılanma

Dünyada ister uluslararası, ister ulusal pazarda; müşteri; “*ürün stabilitesi*” (*security of supply*) özler. Buna mukabil satıcı ile alıcı tekellerinin yaşandığı savunma sektöründe, arz kanadında, bir biçimde “*pazar stabilitesi ve güvence*” beklenir. Yukarıda çizdiğimiz tablo, aslında ülkemizde, bunun gereğininin bir ölçüde olsun, yerine geldiğini gösteriyor.

Ne var ki, önce ABD’de yaşanan, sonra da Avrupa’ya, oradan da tüm dünyaya sıçrayan *dönüşüm ihtiyacı*, ülkemizin de gündemine, yeni yeni girmiş, ama henüz meyvesini vermeden ekonomik kriz ve doğal afetler ile kilitlenmiştir.

Süreç içinde, *Türk Savunma Sanayii’nin* odak noktasının, rutin *mal ve hizmet* üretiminden, *arge yoğun* sistem üretimine kaymasını, özlüyoruz. Aynı doğrultuda, *Türk Savunma Teknolojileri ve Sanayii Tabanı’nın* yerli yerine oturması, *topyekûn ulusal sanayii* ile bütünleşmesi, daha sonra üretici olarak, doğru ittifaklarla *uluslararası konjonktürde*, yerini alması, hatta ihracata açılması, beklenir.

Artık, ABD dinamikleri bir yana, Avrupa’daki büyük devletler bile yerli, ulusal şirketlerden ibaret bir arz yelpazesi modelini bıraktı... İhtiyaçlarını bütünleştirerek *ortak arge* yoluyla ve *transnasyonal şirketler* üzerinden, NATO vecibelerini ihmal etmeden, ulusal güvenlik için gerekli imkân ve kabiliyeti geliştiriyorlar... OCCAR⁸ (*Organisme Conjoint de Cooperation en Matière d’Armement*), bu nedenle kuruldu. Söz konusu açılımlar özellikle havacılıkta meyvelerini veriyor...

Bu çerçevede şimdi, “***Yeni Mevzuat İhtiyacı ve Buna İlişkin Model***”den bahsedelim.

Bahse konu ulusal dönüşümde; “*Strateji*”, “*Siyasa, Öncelik ve Esaslarının*” yeniden belirlenmesi gerekmeyebilir; çünkü “*Strateji Dokümanı*” bunu kanımızca, zaten başarılı olarak yapıyor; sadece ara hedeflere yönelik model ve uygulama planı gerçekleştirilmesi gereği var.

İhtiyaç Makamı olan TSK'nın donatım ve lojistik gerekleri, *siyasi ve askeri mülâhazalarla* belirlendiğine göre, bu alanda da fazlaca bir değişiklik söz konusu değil. Ancak yeni *Devlet İhale Kanunu*; TSK'nın ihtiyacı olan *Mal ve Hizmetler'in* alımından sorumlu *Milli Savunma Bakanlığı* düzeyinde, savunma alımlarını kapsam dışı bıraktığından, yeni bir düzenleme kaçınılmaz olmuş, sonuçta *alımlar* Bakanlar Kurulu kararı ile, yeniden, evvelce yürürlükte olan statüye kavuşturulmuştur.

Batı'daki örnekler bakıldığında, ABD'nin *Savunma Bakanlığı* ve "*Defense Acquisition Regulations*" (DAR) kurgusu bir yana, Fransız DGA (*Direction General D'Armement*), İngiliz DPA (*Defense Procurement Agency*) veya Alman BWB benzeri bir mekanizmanın, bizde de kurulmasına, öncelikle ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak böylelikle özelliği olan ürün ve projelerde, *görev ihtiyaçlarına* dayalı bir *tedarik yönetim süreci* işletilebilecektir.

Her hal-u kârda, yeni bir ("*Acquisition*" anlamında) *Savunma, Tedarik* mevzuatına ihtiyaç olmuştur. Bu husus; kanun, kararname veya yönetmelik düzeyinde bir düzenleme gerektirmektedir.

Batı'da benzerleri görüldüğü gibi, *Tedarik Makamı* ile *Şirketler* arasında *Kamusal* veya *Özel* bir "*Endüstriyel Koordinasyon ve Uluslararası İşbirliği*" otoritesine ihtiyaç vardır. Kanımızca Türkiye'de eksikliği hissedilen, işte bu fonksiyondur.

Ülkemizde savunma sektöründe *yatırımcılar* vardır. SSM, MSB, TSKGV, Milli-Özel Sermaye ve hatta *Yabancı Yatırımcılar*'ın şirket ve iştirakleriyle oluşan mozaik, halen aktiftir. Ancak bu mozaikte *Savunma Sanayii Politika ve Strateji Dokümanı'nun* öngördüğü katmanları oluşturacak unsurlar yoktur. Burada işte örneğin, *Alt Sektör Bazı'nda*, *Ana Yükleniciler* ile (*bunlarla çalışacak olan*) *İhtisas ve Mühendislik Şirketleri* aradındaki, keza *Bileşen ve Hizmet Üretim Tabanı ile Bilim ve Teknoloji Tabanı* arasındaki ilişkileri tanımlayacak, o arada yatırımları belirleyecek, sektör, alt sektör faaliyet ve ürün bazında performans değerlendirecek, bir *koordinasyon otoritesinden* söz etmekteyiz.

O halde büyük şirketlerimizin bir zamandır kendilerine yakıştırdıkları, bir *ulusal şemsiye model* tanımına ihtiyaç var. Böylelikle, *Tedarik Makamı ile Savunma Sanayii Kuruluşlarımız* arasındaki köprü kurulabilir. Yanlış bir yoruma sebebiyet vermemek üzere, düşünceyi berraklaştıralım. Burada belli bir kurumu kastediyor değiliz, temelde *eksik* gördüğümüz bir *fonksiyonu* işaret ediyoruz. Arz kanadı (*yani yatırımcı ve şirketleri*) ile, Talep kanadı (*yani TSK'nın tedarik makamı olan MSB, yatırıma yönelik alımlarda ise SSM*), arasındaki boşluğun doldurulması gerek. Bu fonksiyona her kurum, bir ölçüde katılabilecektir.

Sonuç ve Öneriler

Dünyada soğuk savaş sonrası dönemde, savunma sektöründe kökten bir dönüşüm süreci yaşanmıştır. Bu süreç sonunda *temel kavramlar, terimler ve ilişkiler* değişmiş, farklı model ve yapılanmalar uygulamaya geçmiştir.

ABD'nin başını çektiği bu dönüşüm, Avrupa'ya ve oradan bütün dünyaya yayılmış görünüyor. ABD ise, 11 Eylül sonrası, sistemli biçimde, dünya gündemini belirleyici hamleler içindedir .

Türkiye, *Milli Savunma Sanayii'ne* sahip ülkeler arasında olmayı, *ulusal bir hedef* olarak benimsemiştir; ne var ki bu uğurda, *global değişim rüzgarlarını* yakalamak zorundadır. Bunun için öncelikle ihtiyaç noktası ile üretici arasında *amir bir yapı ve kurum* gereklidir. Bu yeni modelde önerimiz; *üretimin, KOBİ'lere bırakılmasıdır*; aynı çerçevede sistem veya platform üzerine uzmanlaşacak büyük ana yüklenicilerin teknik ve finansal yönetim sorumluluğunu üstlenmeleri temin edilmelidir. Bu doğrultuda *Ana Yüklenicilerin, Sistem Entegrasyon yoğunluklu, mühendislik hizmetlerine ağırlık vermeleri ve arge ve program yönetimi* öncelikli çalışmalar gerçekleştirmeleri, yerinde olacaktır.

Devlet otoritesiyle belirlenen *öncelik, hedef, strateji ve organizasyonda*, ulusal işbölümüne oturmuş, bir *dayanışma ortamına* ihtiyaç vardır. Bu ortamda profesyonel bir planlama, denetleme, onay ve yatırım *koordinasyon fonksiyonlarını* karşılayacak, bir *şemsiye kuruluşun gerekliliğini, dikkate getirdik*.

Topyekün sanayimizin, Savunma Sanayii ile kopan eklemleri mutlaka onarılmalıdır. Savunma ve Havacılık'ta, alt sektörler bazında *ana yüklenici, alt yüklenici, uzman yan sanayi dayanışması*, kamu-milli-özel ve yabancı unsurların teşviki ile zenginleştirilmelidir.

İster yabancıların Türkiye'deki iştirakleri, isterse milli şirketlerimiz, sadece iç pazara odaklanmaktan çıkılmalı, dış pazarlarla da *rekabet* etmeye çalışılmalıdır. Bu maksatla gerekli teşvik mekanizmaları harekete geçirilmeli ve *savunmada ihracatın*, siyasi ve ticari bir arakesite oturduğu unutulmamalıdır.

Özetle, şu husuların altını çizmek isteriz.

Koskoca Batı Avrupa bile, *dev ABD rekabeti* karşısında çar naçar, büyük gayretlerle, Kıta Avrupası'nı *aynı bir savunma sanayii zemininde* birleştirmede ön almışken... Bizim, bilhassa da *olağan sanayii süreçlerinden kopuk bir savunma sanayiini* düşleyemeyeceğimiz hususunu, hiç hatırdan çıkartmamamız gerekmektedir. Ayrıca, koskoca Batı Avrupa bile, ABD rekabeti karşısında, kıta üzerinde, tarihsel ve güncel tüm açmazlara rağmen, azami bir birliktelik meydana getirmeye sıkışmışken... Bizim, kendi başımıza, savunma sanayiinin, genelde sanayiinin her alanında, her konuda ön alamayacağımız, idrak edilmelidir.

Savunma sanayii de, genelde sanayii de, ancak belli bir *hiyerarşi* içinde gelişebilir. Mevcut *savunma sanayii ya da genelde sanayii hiyerarşisine* uygun düşmeyen atılımlar, yerli yerine oturamaz; muallâkta kalır; sonuçta pek bir kazanç sağlamaz; tersine kaynak tüketir, ekonomiye yük olur.

Bu düşüncüyü şöyle açabiliriz: Klasik düzende bir *ordu* kurmak için, işte diyelim ki *üç kolorduya* ihtiyacınız vardır. Kolordu kurmak içinse, işte *üç tümene*... Tümenler; *tugaylar* olmadan, kurulmaz... Tugaylar içinse *alaylara* ihtiyacınız vardır. Alaylar; *taburlarla* kurulur... Taburlar *bölüklerle*; bölükler *takımlarla*; takımlar da *mangalarla*...

Bu *birliklerin* her biri düzeyinde, *farklı farklı eklem ve organizasyon mekanizmalarına* ihtiyaç vardır. Bunları, her düzeyde, ayrı ayrı ve gereken sağlamlıkta çatmadan, doğrudan, *ordu*

kurmaya yönelirseniz; başarılı olamazsınız; meydana getirdiğiniz *yapı* ise, ne denli kaynak soğurmuş olursa olsun ve ne denli itina ile kurulmuş olursa olsun, “*ordu*” olmaz; önceki birliklerinizle sağlıklı bir biçimde eklemlendirilemez.

Sanayii de böyledir. *Yapı*, *kendi doğalında*, *belli bir hiyerarşisi* içinde, gelişmelidir. *Acaip*, *sözde teknoloji transferleriyle*, sanayii, ne denli iyi niyetle davranırsanız davranın, geliştiremezsiniz; geliştirdiğinizi sanırsınız. Gerçekte ucubeleştirirsiniz. Kaynak tüketirsiniz.

Söyleyegeldiklerimizi şu temel teoremden toplayabiliriz.

Teorem: Sivil sanayiiden kuvvet alamayan, bununla iç içe geçmemiş bir savunma sanayii düşünmek, her hal-u kârda abestir; savunma sanayii yapılanması, *sivil sanayii hiyerarşisi* ile kesinlikle uyumlu olmalıdır. Esasen, sağlıklı bir savunma sanayii yapılanması, kendi içinde *civata-vida* gibi bir *bütün* oluşturmak zorundadır. O açıdan, en önce sivil sanayiinin gelişigüzel değil, *belli bir hiyerarşiye* göre geliştirilmesi beklenir. Savunma sanayii ise, bununla sağlıklı biçimde eklemlenmelidir.

Kendi (*zaten olmayan*) sanayiiden kuvvet almayan, silâh açısından dışa bağımlı bir Osmanlı İmparatorluğu’nun da; savunma sanayiini sivil sanayie entegre edememiş bir Sovyet İmparatorluğu’nun da, son toplamda, göçtüğünü anımsamakta yarar vardır.

Bununla beraber şu temel teoremi de behemahal kaydetmeliyizdir.

Teorem: Satın alarak dahi olsa, eğer başkasının silâhı ile savaşıyorsanız, günün birinde onun emelleri için savaşmak zorunda kalabilirsiniz.

Böyle bir *dram* da vardır.

Demek ki, *savunma donanımımızı* elden geldiğince, ne ki dikkate getirdiğimiz kıstaslar çerçevesinde, kendimiz varedeceğimiz, buna gayret sarfedeceğiz.

O halde şu kademeli teorem ortaya çıkmaktadır.

Teorem: Tamamiyle “*ulusal*” bir yaklaşımla kurulacak, ya da “*uluslararası*” bir “*ittifak*” bazında geliştirilecek bir “*savunma sanayii*”; aşağıdaki “*dört temel gereği*” yerine getirmelidir

- 1) Sivil sanayie entegre olmalı, oradan kökler almalıdır.
- 2) Sivil sanayii besleyebilmeli, onu yükseltebilmelidir.
- 3) Kendi içinde entegre (*bütünleşik*), olmalıdır (*yani kopuk kopuk ürünler imaline yönelik olmamalıdır*).
- 4) İyisi, dünya pazarında rekabet edebilmelidir.
- 5) Kullanıcı ülke açısından “*milli*” olmalıdır (*yani işte, yabancı ya da belli bir lisansla, yapılan bir silâh, söz gelişi, sırf, buna ait “elektronik bir karta” el konarak, battal edilebilinmemelidir*).

Buradaki *ilk üç*, hatta (*ilk dört koşul*) yerine gelmezse, ulusal ya da uluslararası, belli bir ittifak bazında gerçekleştirilecek bir savunma sanayii, ilgili ekonomiye büyük köstek teşkil eder.

Son koşul yerine gelmezse, silâh zaten, hiç lamı cimi yok, *göstermelik* demektir; *merasim işlevi* dışında pek bir işlevi yoktur.

Bu çerçevede behemahal çağrışan şu *temel teoremi* de kaydetmek yerinde olacaktır.^{9,10}

Teorem: Sivil sanayii ile sağlıklı biçimde sarmaşan bir savunma sanayii, bizimki gibi ülkelerde, yapımı çok daha üst teknolojik birikimler gerektiren *taarruz silâhlarını* değil, bilhassa *savunma silâhlarını* (*örneğin işte öncelikle tank değil, tanksavar yapımını*), öne çekmelidir.

Bu savımızla hiç bir biçimde stratejinin başlıca öğelerinden biri olan “*Taarruz silâhlarımız olmasın*” demekle değiliz. (*Taarruz silahlarımız tabii olacaktır. Onları, ne denli uzarsa uzasın, “ara bir dönemde”, gerektiğince ve tabii akıllıca, satın alabiliriz.*) Burada, sadece “*Savunma sanayii hamlelerimiz, sivil sanayii ile öteki türlü olacağına oranla saha sağlıklı bir uyum sağlamak zorunda olduğu için, öncelikle, savunma silâhlarının yapımını hedef almalıdır*”, demekle olduğumuza dikkat edilmelidir.

Demin dikkate getirdiğimiz *sanayii hiyerarşisi ile bağdaşmazlık*, en kolay, böyle bertaraf edilebilir.

Ayrıca, taaruz silâhları, savunma silâhlarından yuvarlak *bire yüz* daha pahalıdır; bunlara ilişkin imalât tesislerinin gerektireceği yatırımlar arasında da benzer bir oran geçerlidir. Dolayısıyla, *savunma silâhlarının yapımı* nisbeten daha kolaydır; daha gerçekçidir; daha akılcıdır.

Savunma sanayimiz alanındaki, demin belirttiğimiz, *Gazi'nin bu konudaki şaşırtıcı bir vukuf ve derinlikle telaffuz ettiği düstur* uzantısında serpilmiş olan gayretler, taa Cumhuriyetimiz'in kurulduğu ilk yıllardan beri, tabii ki, fevkalade takdire değerdir.

Burada Gazi'nin, *barışçı karakteri ve felsefesi* uzantısında, bir de (*belirtmezsek eksik bırakmış oluruz*), “*En sağlam, ‘betonarme bir savunma sanayiinin’, en önce ‘yurtta ve dünyada istikrarın sağlanması’, en azından buna, azami gayretin sarfedilmesi ile, tesis edilebileceğine*” dair temel düsturu, kaydetmeliyim. Yoksa, işte bize *helikopter* satanlar, götürür, *terorist* olarak kışkırtıklarına, *roketatar* veriverirler... Bize güvenliğimiz için ucuz fiatttan muhrip ikram edenler, husumet ayakta tutulmaya mesai sarfedilirken, komşumuza da gidip, “*Bak ötekinin muhribi var, senin de muhakkak olmalı*” diye, “*gerekli bir çizgide*” müşteri kızıştırdıktan sonra, ona da son toplamda, “*soyluluk*” pek tabii kendilerinde kalacak olarak, yine ucuz fiatttan muhrip ikram satıverirler...

Bütün bu denklemler saklı olarak, yine de *savunma donanımızı*, elbette varededeceğiz. Ne ki, bugünümüzü, işte *her bir savunma sanayii kalemi itibariyle*, demin sırladığımız *teoremlerin* ışığında, tartacağız.

Söylediklerimizi, sıralayageldiklerimiz arasında, bizce en önemli teoremle noktalıyoruz.

Teorem: Satın alarak dahi olsa, eğer başkasının silâhı ile savaşıyorsanız, günün birinde onun emelleri için savaşmak zorunda kalabilirsiniz.

Teşekkür

“Takdim”e dönük olarak, metinden hareketle meydana getirdiğimiz malzemeyi, “Power Point” düzenine hazırlayan Değerli Öğrencim Fatih Özaydın’a, teşekkürler ediyorum. T.Y.

-
- ¹ F. A. Yarman, **Ulusal Savunma Sanayilerinde, Bilim / Teknoloji Tabanı**, KHO Savunma Bilimleri Dergisi, 1 (2), 2002, 83-103
  - ² T. Yarman, F. A. Yarman, **Savunma Sanayii, Dünya ve Türkiye I**, Ulusal Strateji, Ağustos 2002.
  - ³ T. Yarman, F. A. Yarman, **Savunma Sanayii, Dünya ve Türkiye II**, Ulusal Strateji, Eylül 2002.
  - ⁴ <http://www.antimai.org/rp/rpnice2000.htm>
  - ⁵ <http://www.nafta-sec-alena.org/>
  - ⁶ <http://www.metu.edu.tr/home/wwwstrat/gruplar/yazarlar/arastirmalar/nihatkarademir2.htm>
  - ⁷ <http://www.defensenews.com>
  - ⁸ <http://www.occar-ea.org/>
  - ⁹ T. Yarman, **Savunma: Dünya ve Türkiye**, TÜSES Yayınları, 1986.
  - ¹⁰ T. Yarman, **Nükleer Caydırıcılıktan Akıllı Füzelere Yeni Stratejik Dengeler ve Türkiye**, Harp Akademileri Komutanlığı Basımevi, Kasım 1987.